

Som mor - så datter: Tyskerbarnas livshistorier

Kjersti Ericsson har sammen med Eva Simonsen intervjuet 110 krigsbarn med norsk mor og tysk soldatfar. Ofte forventet omgivelsene at døtrene - som sine mødre - skulle komme skeivt ut og få barn utenfor ekteskapet. De ble tillagt en løsaktig moral. I 2005 kom boka om tyskerbarnas livshistorier.

Tyskerbarn til fordeling i Vingelen i Hedmark ca. 1955-, Eier: Anno Musea i Nord-Østerdalen

– Flere av kvinnene vi har intervjuet, siterer ordtakene ”som mora, så dattera”, for å beskrive holdningene de ble møtt med. At mødrene ble stemplet som ”tøser” betydde også noe for blikket på barna, særlig for blikket på døtrene. Helt fra de var små, ble de sett med et seksualisert blikk. Forventningen om ”usedelig” oppførsel lå i lufta. Noen av dem ble også utsatt for overgrep, sier Kjersti Ericsson, som er professor i kriminologi ved Universitetet i Oslo.

Forventningene ga seg utslag i rykter, formaninger, og i enkelte tilfeller institusjonsplasseringer.

– Alle avvik fra de trange normene for sømmelig kvinnelighet kunne bli tolket som alvorlige faresignal. Jenters atferd ble raskt gitt en seksualisert tolkning, uten at man så nærmere på årsakene til at de rømte hjemmefra eller var seint ute om kveldene, påpeker Ericsson.

Kjersti Ericsson har sammen med Eva Simonsen intervjuet over hundre norske krigsbarn. Foto: Beret Bråten

Hun fortsetter;

– Uttrykket sosial arv brukes ofte om det foreldre overfører til sine barn. Men jeg mener sosial arv også handler om forventningene omgivelser og nærmiljø har til barn, og om hvilke valgmuligheter

barn i realiteten blir gitt. Vi må se ut over familien for å få grep om hva sosial arv er.

Lærte om ”tyskertøsers” verdi

De fleste av krigsbarnas mødre inngikk etter hvert ekteskap med norske menn. Det var sosial beskyttelse i ekteskapet.

– Men overraskende mange krigsbarn forteller om voldelige eller drikkeferdige stefedre, sier Ericsson.

– Det er så mange slike ekteskap i fortellingene, at det er nærliggende å tolke dem som et uttrykk for mødrenes reduserte verdi på kjønnsmarkedet. Døtre som vokste opp med en stefar som kalte mor ”tyskerhore” i krangler eller når han var full, lærte noe om kvinners verdi. Og de lærte mye om ”tyskertøsers” og ”tyskerungers” verdi. Dette preger dem siden, mener Ericsson.

– En del av døtrene har hatt vanskeligheter med nære relasjoner hele livet, noen av dem har selv endt opp med voldelige ektemenn.

Ikke lovbrudd

Ingen vet nøyaktig hvor mange som ble født med norsk mor og tysk far. Historikeren Kåre Olsen har skrevet den hittil mest omfattende boken om krigsbarna og deres mødre. Han anslår at det dreier seg om ca. 10.000 barn.

Krigsbarnas mødre hadde ikke gjort noe ulovlig. Det hadde heller ikke krigsbarna. Men i dagene etter at freden kom til Norge, opplevde ”tyskertøsene” likevel å bli snauklippet, spyttet på og hånet. Mobben besto av ”gode nordmenn”.

Mange av mødrene ble internert i særskilte leire en periode. Kravet var at noe måtte skje med dem og barna deres. Et eget offentlig utvalg ble nedsatt for å behandle hele sakskomplekset og foreslå løsninger. Skulle krigsbarna, som ble regnet som tyske siden far var tysk, deporteres til Tyskland eller et annet land, som Sverige eller Australia? Hvis ikke, hvordan kunne man sørge for at disse barna ble gode norske samfunnsborgere?

Krigsbarnutvalget foreslo ikke å sende barna ut av landet. Men dersom kvinnene giftet seg med sine tyske soldater og tok barna med til Tyskland, mistet både mødre og barn norsk statsborgerskap. Og man mente at barn med tyske navn som ble i Norge, burde skifte navn.

Boka *Krigsbarn i fredstid* av Kjersti Ericsson og Eva Simonsen kom ut på Universitetsforlaget i 2005. Boka var resultat av forskningsprosjektet Oppvekstvilkår for krigsbarna, finansiert av Sosialdepartementet, administrert av Norges Forskningsråd og forankret ved Universitetet i Oslo. Forskergruppa besto av Lars Borgersrud, Dag Ellingsen, Kjersti Ericsson og Eva Simonsen. Blant gruppas utgivelser er:

Kjersti Ericsson og Eva Simonsen: Krigsbarn i fredstid – sosialpolitiske og profesjonelle føringer i synet på tysk-norske krigsbarn 1945-47. Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo

Dag Ellingsen: Krigsbarns levekår : en registerbasert undersøkelse. Rapport fra SSB

Lars Borgersrud: Staten og krigsbarna : en historisk undersøkelse av statsmyndighetenes behandling av krigsbarna i de første etterkrigsårene. Institutt for kulturstudier, Universitetet i Oslo

Lars Borgersrud: Overlatt til svenske myndigheter : de norske krigsbarna som ble sendt til Sverige i 1945.

Krigsbarnutvalget var dessuten bekymret for mødrenes mentale tilstand og de arvestoffer som dermed ble overført. Psykisk undersøkelse av mødrene ble foreskrevet. I en sakkyndig uttalelse hevdet Ørnulf Ødegård, som var psykiater og direktør ved Gaustad asyl, at halvparten av mødrene var arvemessig mindreverdige. Dermed måtte en regne med at flere tusen barn hadde arvet sjelelige defekter i form av åndssvakhet. Barna ble imidlertid aldri undersøkt eller testet. Heller ikke de som faktisk ble plassert på åndssvakeinstitusjon.

– Det er verdt å merke seg hvordan kvinnene og barna ble behandlet, sett i forhold til måten man behandlet respekterte norske firma som hadde handlet med og tjent penger på tyskerne, påpeker Ericsson.

“

Den gangen ble alle kvinner som hadde et seksualliv utenfor ekteskapet, stemplet som tøsere. Når de i tillegg innlot seg med fienden, ble de også sett som forrædere, og en trussel mot den etablerte orden.

– Stort sett slapp disse firmaene unna uten alvorlige riper i lakken. Så det er tydelig at dette handler om både klasse og om kjønn.

Kvinner kropp – i nasjonens tjeneste

Ericsson mener den sterke reaksjonen mot ”tyskertøsene” og deres barn, har sammenheng med kulturelle sannheter om nasjon og kvinners seksualitet.

– Det var en utbredt forestilling at kvinnen skulle tjene nasjonen både seksuelt og gjennom morsrollen, og at hun hadde avgjørende betydning for nasjonens evne til å overleve, både biologisk og kulturelt. Derfor var hennes kropp og seksualitet et nasjonalt anliggende. I tillegg er kvinners seksualitet viktig for menns ære. I krigs- og krisetid settes dette på spissen. Den gangen ble alle kvinner som hadde et seksualliv utenfor ekteskapet, stemplet som tøs. Når de i tillegg innlot seg med fienden, ble de også sett som forrædere, og en trussel mot den etablerte orden.

Norsk etnologisk granskning ved Universitetet i Oslo, samler minnehistorier skrevet av eldre nordmenn.

– Vi har blant annet bedt folk om å skrive ned minner fra krigen. Og det framgår tydelig at folk hadde lite til overs for ”tyskertøsene”, samtidig understreker de at dette ikke måtte ramme de stakkars barna, forteller Ericsson.

Mors skam smitter

Men i praksis var og er det vanskelig å gjøre et slik skille mellom mor og barn.

– Når mødre påføres traumer, skjer det samtidig noe med barna deres, understreker Kjersti Ericsson.

– Mange av barna ble møtt med hat. Selv om ikke alle var direkte utsatt for trakassering, var de en av dem, av tyskerungene.

Enkelte tema går igjen i svært mange livshistorier: taushet, fornektelser og skam.

– Krigsbarna fikk ofte vite lite eller ingenting om sin bakgrunn og om hvem faren var. I mange familier har dette vært et tabuemne. Gjennom tausheten er skammen gått i arv fra en generasjon til den neste, for tausheten knytter skammen til den som blir utsatt for krenkelsen, ikke til den som krenker. Man ”er” noe så skammelig at det ikke går an å snakke om det. Sønner og døtre har opplevd at mor ikke en gang på dødsleiet vil fortelle.

Fra gode adoptivforeldre til åndssvakehjem

Ericsson understreker at det også er store variasjoner i livshistoriene. Det typiske krigsbarn finnes ikke.

Gjennom tausheten er skammen gått i arv fra en generasjon til den neste, for tausheten knytter skammen til den som blir utsatt for krenkelsen, ikke til den som krenker.

– Noen barn hadde det fryktelig, mens andre hadde en helt ålreit oppvekst, påpeker hun. Noen vokste opp sammen med mor, noen hos slektninger. Noen ble adoptert bort til fremmede. Noen ble sendt til barnehjem, åndssvakehjem eller andre omsorgsinstitusjoner. Andre flyttet med mor og far til Tyskland, og en del returnerte til Norge i løpet av oppveksten. 30 krigsbarn ble sommeren 1945 sendt fra Tyskland til Sverige for adopsjon der.

Adopsjon var ikke alltid like vellykket, men Ericsson mener de som kom til gode adoptivforeldre på et sted hvor bakgrunnen deres var ukjent, likevel var blant de heldigste.

I den andre enden av skalaen er barna som tilbrakte oppveksten på barnehjem eller åndssvakehjem. Noen ble sendt fra det ene stedet til det andre, uten mulighet til å knytte bånd til andre barn og voksne.

Opplevelsen teller

Finnes det noen felles trekk ved oppveksten til de som tross alt hadde det greit?

– Det betydde mye hvis mor og barn ble akseptert av familien. Andre gode fortellinger handler om at mor giftet seg med en mann som behandlet barnet som sitt eget. En vakker historie handler om et barn som ble adoptert av et ektepar, der mannen hadde sittet dødsdømt på Akershus. Det barnet forteller om en strålende oppvekst. Adoptivfaren fortalte blant annet at de tyske vaktene var snille mot han og hjalp han, mens han satt fengslet, sier Ericsson.

Likevel kunne barn som hadde det fint hjemme, bli plaget på skolen.

– Og tilsvarende kan de som hadde det fryktelig, gjerne fortelle om noen gode hjelpere: en lærer, nabo eller et annet menneske som behandlet dem bra. Det er umulig å sette seg inn i et barns opplevelser ved å betrakte det fra utsiden, understreker Kjersti Ericsson.

– Prøver vi det, kan vi mene at et barn hadde det greit dersom hun kun sjelden ble trakassert i skolegården. Men for den som blir trakassert, handler det ikke bare om fæle enkelthendelser, men om å leve i evig beredskap. Og det handler om fiendtligheten som de møtte hele tiden.

Igjen

Dersom Norge igjen ble okkupert, kunne det som skjedde med krigsbarna og deres mødre, skje igjen?

– Ja det tror jeg, sier Ericsson.

– Hvis Norge ble overfalt og noen kvinner ble kjæreste med fiendens soldater, så tror jeg de ville bli sett skjevt på. Det kan jeg på en måte forstå, for det er jo en diskusjon om hva sivil motstand skal omfatte, og hvordan man møter de som bryter den. Men det intense hatet som rammet ”tyskertøser” og ”tyskerunger” etter krigen, kan ikke forstås bare ut fra dette. Det handler også om samfunnets kvinneforakt og om forestillingen om at kvinners kropp og seksualitet tilhører det nasjonale fellesskapet.

Slik det het i en leder i Lofotposten om ”tyskerjentene” 19.mai 1945: ”De har kokettert med Norges undertrykkere, dyrket deres språk og valgt dem til sine barns fedre. De satte den seksuelle skamløshet høyere enn Norges frihet og selvstendighet”.

Se også: [Rett og slett forelsket](#)

Se også

- [Staten straffa tyskarjentene utan lov og dom](#)

Kilder

- -- new topic --

[KVINNER I KRIG OG FRED](#) [FAMILIE](#)

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.